

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

K Ö Z L Ö N Y E.

Kiadó:

Az Országos Erdészeti-Egyesület.

Szerkesztő:

Bedő Albert.

Megjelenik minden hónapban.

Harminczegyedik évfolyam. VI. füzet.

1892. június hó.

Előfizetési díj egy évre 8 frt. Az Országos Erdészeti Egyesület azon alapító tagjai, kik legalább 150 frt alapítványt tettek, valamint a rendes tagok is a 8 frt évi tagsági díj fejében, ingyen kapják. Oly alapító tagok, kik 150 frtnál kevesebbet alapítottak, 3 frt kedvezményi árért járathatják.

 Szerkesztőség és kiadóhivatal Budapestben, Lipótváros, Alkotmány-utca, 10. szám. II. emelet.

A lap irányával nem ellenkező hirdetések mérsékelt díjért közöltnék.

Az erdészet helyzete az 1879. évi XXXI. t.-cz. életbelépése előtt.*)

A közgazdaság ezen ága tulajdonképen csak egy évtized óta képezi a szó szoros értelmében a jelenleg vezetésem alatt álló ministerium gondoskodásának tárgyát.

Egy évtized előtt az állami erdők gazdasági ügyei még nem voltak ezen tárcza keretébe beosztva, az erdészet általános közgazdasági feladatai pedig, jöllehet ezelőtt is ide tartoztak, igen kevés gondozásban részesültek, mert 1880-ig nem volt törvényünk, mely a földmívelési ügyek

*) »A földmívelésügyi Ministernek 1890. évi működéséről a törvényhozás elé terjesztett jelentése«-ből.

vezetőjének hatáskört és eszközöket adott volna e téren a cselekvésre.

A volt földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium erdészeti munkássága ily körülmények között 1880-ig inkább csak az adminisztratív teendők elintézésére szorítkozott s e szűk körben is a fontosabb kérdések felett többnyire a pénzügyministerium véleménye alapján határozott, mert maga erdészeti szakemberekkel nem rendelkezett, az állami erdők személyzete pedig, mint említém, a pénzügyministeri tárczához volt beosztva. Csak midőn az 1879. évben alkotott erdőtörvény 1880. július elsején életbe lépett s rövid idővel rá az állami erdők is a földmivelési tárczához helyeztetek át, jutott ez a ministerium abba a helyzetbe, hogy hivatásának betöltéséhez minden irányban hozzá láthasson s az erdőgazdaság terén a tevékenység vezetését tényleg kezébe vehesse.

Voltak ugyan a korábbi időkben is törvényeink, melyek az erdészettel foglalkoztak, de ezek az alkotmányos kormányzat életbeléptetéséig sohasem voltak komolyan végrehajtva; abban az időben pedig, midőn a felelős kormány megalakult, már elavultabb és hiányosabb törvényhozási alkotásoknak bizonyultak, hogy sem a kormánynak az időközben ezerféleképen megváltozott viszonyokkal és követelményekkel szemben elégséges és megfelelő alapot nyújtottak volna a cselekvésre.

Ezen törvények közül ugyanis épen a legfontosabbak még a század elején keletkeztek, oly időben, midőn még a törvényhozás egészen más szempotból tekintette az erdészeti ügyét s nem annyira az állami érdekeket kívánta biztosítani, mint inkább az egyes birtokosok érdekeit vette védelmébe.

Az 1807: évi XX. törvenyzikk például, mely a futó-

homok által okozható károk meggátlásáról és a homok által már elborított területek hasznosításáról szól, a helyett, hogy ennek a minden körülmények között üdvös célnak a megvalósítását általános kötelességévé tenné az érdekelteknek, inkább csak megengedi, hogy a közbirtokos, ki a homok további pusztításának gátat vetni óhajt, ezt a hatóság engedélyével birtokos társainak vonakodása ellenére is foganatba vehesse. A vármegyét tehát csak arra az esetre kötelezi a szükséges intézkedések megtételére, ha azt valamely érdekelt fél a törvényre hivatkozva kéri. De ezen rendelkezéshez is mintegy félve teszi hozzá, hogy az alispán és törvényhatóság ügyeljenek, nehogy az erdők ültetése a legelőnek megszorítására ürügyül szolgáljon. És ugyanilyen alapon áll az a második fontos törvény is, melyet az 1807-iki országgyűlés az erdők fentartásáról alkotott (1807. XXI. t.-cz.) Üdvös intézkedéseket tartalmaz az erdők pusztításának meggátlására, de a törvényhatóságot szintén csak akkor kötelezi a törvényes fellépésre, ha azok, kik az erdő közbirtoklásában öröklési vagy bármely más czímen érdekelve vannak, az erdő pusztításáról a törvényhatóságnál feljelentést tesznek. Annak megítélését, hogy a legeltetés mikor engedhető meg a levágott erdőkben, ez a törvény is a törvényhatóságra bizza, de miként az előbbi törvény, ez is kiköti, hogy a betiltás általában véve csak addig terjesztessék ki, míg a sarjak csucsaí oly magasságot érnek el, hogy a barmok által el nem érethetnek.

Az 1844: évi X. törvényezikk, mely az előbbiekhöz csatlakozva a futóhomok beerdősítésére vonatkozó 1807: évi XX. törvényezikk módosítását és bővítését foglalja magában, már több érzéket tanusít az országos érdekek iránt, a mennyiben kimondja, hogy a futóhomok által a közadó

alapját képező területeken, közlekedési vonalakon, vagy nyilvános köztudomás szerint nevezetesebb kiterjedésben okoztatik a kár, a futóhomok forrásának elfojtását az illető törvényhatóság az érdekelt birtokosság kérelme nélkül is elrendelheti; arra az elvi álláspontra azonban, hogy az ország termőtalajának az elpusztulástól való megóvását feltétlenül mindenkor és mindenkinek kötelességévé tegye, ez a törvényünk sem tudott felemelkedni.

Ilyen határozatlan, fél intézkedésekből állottak azok a törvények, melyekkel az erdők fentartásáról e század elejétől az ötvenes évek végéig és a magyarországi részekben az alkotmányos korszak kezdetétől egészen 1880-ig gondoskodni kellett. Volt ugyan egy másik törvényünk is, mely az erdőkre kiterjedt, a mezőrendőrségről szóló 1840: IX. törvényczikk, de ez csupán az erdővagyonnak idegen kártevőkkel szemben való védelméről gondoskodván, a szoros értelmében nem sorozható az erdők fentartását biztosító törvények közé.

Az 1858-ik év január elsejétől kezdve az 1857. június 24-én kelt nyílt parancs értelmében nálunk is az osztrák örökös tartományokra nézve 1852-ben kiadott osztrák erdő-törvény alapján kellett volna az erdők fentartásáról gondoskodni.

Ez a törvény ellentétben az előbbi törvények tulságosan elnéző és szabadelvű felfogásával, tudvalevőleg az állami beavatkozás szigorú álláspontjára helyezkedett s mint ilyen, kétségkívül sok üdvös intézkedést foglal magában, melyek következetesen végrehajtva, sok értékes erdőt menthettek volna meg az elpusztulástól s a multak hibáiból is sokat orvosolhattak volna.

De rendelkezései mélyebben belenyultak az erdőbirtokosok szabad rendelkezési jogaiba, mintsem azt akár a fen-

álló viszonyok, akár a főzgazdasági érdekek indokoltá tehették volna.

Ha megkísértetett volna is a végrehajtása, alig lett volna eredménye a fáradozásnak, szakközegekről, kik a politikai hatóságoknak a mindenre kiterjedő felügyeletben és rendelkezésekben segítségére lehettek volna, a törvény egyáltalában nem gondoskodott.

A felelős kormány életbelépése után Magyarországon megint az 1807: és 1844: évi törvények képezték azt az alapot, melyre a volt földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium az erdészeti ügyek elintézésében támaszkodhatott. Nem csoda tehát, ha működése ezen a téren az új erdőtörvény életbe lépéséig a legszűkebb körre szorítkozva, jóformán csak a felmerülő panaszok esetről-esetre való orvoslására terjed ki. Nem lévén megfelelő személyzettel ellátva, sem kint a törvényhatóságokban, sem a ministerium kebelében, még Erdélyben sem léphetett fel erélylyel, hol az 1852-iki osztrák törvény állott hatályban, annál kevésbé Magyarországon, hol az előbb említett, elavult törvények semmiféle hatáskört sem adtak a bajok orvoslására.

Pedig teendője lett volna már az alkotmányos korszak kezdetén is elég, mert a megelőző gazdátlan állapot folytán az erdők oktalan pusztítása helyenként már oly mérveket öltött, hogy egyes helyeken a lakosság létérdekeit is veszélyeztetni kezdte.

A század elejétől az urbéri viszonyok megszüntetéséig az állami felügyelet hiányossága daczára sem lehetett valami nagy veszélytől tartani, mert ezen idő alatt az erdők használata igen korlátolt volt, ugyszólván csak a helyi tüzelésre és építkezésre szükséges fa levágására és a legeltetés- és makkoltatásra terjedt ki. A levágott erdőrészletek felujjításával ha nem is gondolt a birtokos, nagy bajok nem szár-

mazhattak belőle az országra nézve, mert a levágott területek egy része jó talajon állott, s ha felujjítatlanul maradt, sem volt nagy baj; azok a vágások pedig, melyek feltétlen erdőtalajon állottak, ha a korlátlan legeltetés folytán el is pusztultak, kisebbek voltak, hogysem szembetűnő károk származhattak volna belőlök. De a pusztulás többnyire nem is állhatott be azonnal, mert bővében lévén az erdő, a tulajdonosok csak a javát szedték ki a fának s a használat alá vett területek a visszahagyott fák védelme alatt hosszú időközön át megtartották még termőképességüket. S nem lehettek veszélyesek ebben az időben az erdőirtások sem, mert a nép még többnyire olyan részleteket szemelhetett ki legelőjének terjesztésére, melyek erre a célra alkalmasak voltak.

Csak a nagyobb víziutak mentén, főleg a Vág, Árva, Garam, Tisza, Maros és Szamos völgyén, hol korlátozott mértékben a fakereskedelem is divott már, továbbá a népesebb községek környékén és a fát fogyasztó bánya és kohó ipartelepek közelében, vétettek nagyobb mértékben igénybe az erdők.

Az ötvenes évektől kezdve azonban már gyorsan megváltoztak a viszonyok. A birtokos osztályra válságos idők állottak be, melyeknek súlyos következményeit az erdőknek is meg kellett érezniök, különösen az olyan vidékeken, melyeket a vasutak lassanként megközelítettek s az addig értéktelennek tartott erdők eladását lehetővé tették.

A birtokosok, ép úgy, mint a volt urbéreszek nem gondolva a jövővel, minden terhüktől erdőeladással igyekeztek menekülni, s a nélkül, hogy ismerték volna fájuk értékét, odaadták azt a legnyomottabb árak mellett is, csak hogy pénzhez jussanak, elfogadva olyan feltételeket is, melyek a legérzékenyebben megkárosították őket. Nem ritka

eset volt például, hogy a vevő csak az erdőből kihozott tiszta árut tartozott megfizetni, s mégis jogában állott, a nagykiterjedésű erdők fakészletéből, temérdek fapazarlással, csupán azokat a választékokat elő állítani, melyek reá nézve a legértékesebbek, legjövödelmezőbbek voltak. Nem csoda tehát, ha egyes vidékeken kincseket érő erdők tűntek el aránylag rövid idő alatt, a nélkül, hogy a birtokosok jobb anyagi helyzetbe jutottak volna s legalább annyit félre tehettek volna bevételükből, hogy lepusztított erdeiket ismét beerdősíthették volna. Erre még az volt az általános hit, hogy az erdő magától is felnő, s ez a nézet hazánkban, hol az erdők akkor még csak először kerültek kihasználás alá, nem is volt egészen téves, mert a letarolt területek erőteljes szűztalaján, tényleg még a fenyvesek is teljesen felujultak a visszahagyott értéktelenebb fák bőven termő magjától.

Csikvármegye nagy kiterjedésű lúcz fenyveseiben például, továbbá Máramaros, Bereg, Ung s még sok más vidék ős bükköseiben és Vas és Zala vármegyék erdei fenyveseiben többnyire így ujultak fel a vágások. Nem kellett egyéb hozzá, mint hogy a letarolt területeknek ideje és nyugalma legyen a fatenyészet pótlására.

A legtöbb birtokos azonban még ezt a csekély áldozatot sem volt hajlandó meghozni erdejének, mert a ki közülök összehasonlította azt az aránylag csekély összeget, melyet erdejének évtizedeken át felnőtt fakészleteéért kapott, azzal a jövedelemmel, melyet a letarolt területek kezdetben buja legelőjéből remélhetett, okvetlenül arra a meggyőződésre jutott, hogy saját érdeke ellen vétene, ha a távol jövő érdekében elszalasztaná a most önként kínálkozó hasznot. Rábocsátották tehát vágásaikra a saját és bérlőik marháit, úgy okoskodva, hogy ha a meredek lejtők

lassanként ki is merülnek a kiméletlen zsarolás alatt, még mindig elég idejük lesz tilalom alá helyezni őket. Csakhogy ezt az önmaguknak tett ígéretet is kevesen voltak képesek beváltani. A nép hozzászokva a lassu pusztitáshoz, még akkor sem vette észre a szomorú változást, mely körülötte beállott, midőn a hegyoldalakon már kopár sziklák kezdtek napfényre jönni s midőn a lassankint keletkező vízmosságok és köfolyások mezőgazdasági földjeiket is veszélylyel fenyegették. Különben legtöbbnyire nem is volt könnyű dolog egyszerre véget vetni az ilyen okatlan gazdálkodásnak, mert a legelőterületeknek gyors és aránytalan kiterjesztése, a nép egész gazdasági rendszerét megváltoztatta, s a marhaállományban helyenként oly természetellenes szaporulatot idézett elő, hogy annak eltartására a lassankint teljesen elkopárosodott vágásterületek silány legelője is nélkülözhetetlenné vált.

Az állam és a nagyobb magánbirtokosok ugyan ezen szomorú korszak alatt sem hagyták tekinteten kívül saját és az ország érdekeit s lehetőségig ebben az időben is megfelelni igyekeztek az okszerű gazdálkodás követelményeinek. Nem lehet azonban tagadni, nagybirtokosaink is követtek el hibákat s különösen olyan mulasztásokat, melyeket később áldozatokkal kellett jóvá tenniök, főleg az az 1873. évi gazdasági válság után, midőn a beállott tartós pangás az erdők rendes jövedelmét is a minimumra szállította le, s a birtokosok egy részét abba a helyzetbe juttatta, hogy jóakarattal sem fordíthatott elég gondot erdeire. Még maga az állam sem maradt ment a hibáktól, úgy, hogy midőn az államerdők kezelése 1881-ben ezen minisztérium által átvétetett, nem kevesebb, mint 100.000 kat. holdnyi többé-kevesbé elvadult régi vágásterület várt a kincstári erdőkben beerdősítésre.

Minde mellett a nagybirtokok kevés kivétellel elég jó karban jutottak át abba a korszakba, midőn már nemcsak a birtokos jóakarától függött sorsuk, hanem az állam is gondot kezdett viselni rájuk.

A közép- és kiserdőbirtokokat azonban, főleg pedig a közbirtokosságok, községek és volt urbéresek tulajdonát képező erdőket inkább csak a véletlen mentette meg a teljes elpusztulástól, az a körülmény tudniillik, hogy a közlekedési eszközök hiánya miatt az ország egyes részeiben s különösen a hegyes vidékek félreeső völgyeiben a fa értékesítése még mindig nehézségekkel járt; az erdőállománynak mintegy 36%-át képező bükkösök termékei pedig a közlekedési eszközökkel ellátott vidékeken is csak korlátozott mértékben találtak és találnak ma is fogyasztásra. Egészen érintetlenül azonban bükköseink sem maradtak, mert ha eladni nem is lehetett a bükkfát, sokat égettek le és irtottak ki belőlük legelőnyerés végett; a bükk őserdőekben közbeszórva előforduló értékesebb fanemeket pedig: a kőrist, szilt, juhart s ha előfordult, a tölgyet és fenyőt, a hol csak lehetett, kiszedték, úgy, hogy az ilyen vegyes fanemű erdők is értéktelen bükkösökké változtak át.

Fenyveseink még kevesebb kiméletben részesültek s a nagybirtokokat leszámítva, jóformán csak a közlekedési vonalaktól távol eső vidékeken maradtak meg tűrhető állapotban, sőt a községek és közbirtokosságok fenyves erdei még az ilyen helyeken sem maradtak egészen megkímélve, mert a lakosság szükségleteit a legnagyobb fapazarlással, többnyire rendszertelen szálalással elégitette ki. Ellenben, a hol az erdők, mint például Liptóban, már feltárva voltak, a magánosok, községek és közbirtokosságok fenyvesei igen kevés kivétellel azonnal áldozatul estek, mihelyt vevőjük akadt, s különösen azon közbirtokossági erdőkből, melyeknek

jogosultjai a 70-es években megosztozkodtak, mondhatni, csak egyes foszlányok maradtak meg az egykori rengetegekből. Még a 40—60 éves fenyvesek is, melyekben a fának semmi értéke sem volt, fejsze alá kerültek, a midőn a fenyő-cserzőkerég keresett czikk kezdett lenni.

Legszomorubb sorsa volt azonban az értékes tölgyeseknek, melyeknek mondhatni, mindenütt akadt vásárlója, s melyeknek talaja is a legkönnyebben volt szántóvá és legelővé átváltoztatható. El is tűnt a híres magyar tölgyeseknek igen nagy része, úgy, hogy ma már értékes dongafát s erősebb méretű tölgyműfát nagyobb mennyiségben csak a szlavoniai tölgyesekből szállítanak a külföldi piacokra. És az is, a mi megmaradt belőlük, többnyire szálalt s a folytonos legeltetés által kiritkított ugynevezett makkos erdőkből áll.

Hogy mily károkat idézett elő ez a gazdálkodás az 1879: évi XXXI. törvényczikkbe foglalt új erdőtörvény életbe lépéséig, azt egész jelentőségében ma már alig lehet megítélni, mert az újabb időben gyűjtött statisztikai adatok csak az erdőállomány megmaradt részére vonatkoznak, a múlt időkből pedig nem maradtak vissza olyan adatok, melyekkel előbb említetteket összehasonlítani, s ezen az uton azon területeket, melyek az ötvenes évek elejétől a 70-es évek végéig az erdőtenyésztől illetéktelenül elvonattak, megállapítani lehetne; de a kinek az ország különböző részeiben alkalma volt már látni ezen sok kopár és hasznavehetetlen területet, mely a vidék kinézésének sok helyen oly szomorú kinézést kölcsönöz, az bizonyára számadatok nélkül is elhiszi, hogy számos milliókra mehetett az a kár, mely az ország termő tőkéjét ezen többé-kevésbé hasznavehetetlen területek termő talajának elpusztulása s a rajtuk állott fatőke elfecsérlése folytán érte.

De maguk a megmaradt erdők is meggyőző felvilágosítással szolgálhatnak e hibák és mulasztások jelentőségéről és még hosszú időkön át érezhető következményeiről.

Ha csak magát a megmaradt erdők terjedelmét tekintjük, még nem sok okunk lehet a panaszra. Mert mint az erdők törzskönyvezésének alább ismertetendő eredményéből kitűnni fog, Magyarország összes területéből az 1880-ik évben kerek számban még mindig 13,300.000 kat. holdat, vagyis 27%-ot foglaltak el az erdők, ha pedig Horvát-Szlavonországot is tekintetbe vesszük, a magyar állam 1880-ik évi erdőállományát kerekszámban 16,000.000 holdra vagyis az összes terület 28%-ára tehetjük, a mi, magát a területet tekintve, elég kedvező arány arra, hogy hazánkban az erdőgazdaságot a mezőgazdasággal egyensúlyban levőnek lehessen mondani. De még kedvezőbb az eredmény, ha a területet a jelenlegi népességgel összehasonlítjuk, mert ekkor megint az tűnik ki, hogy Magyarországon minden lélekre közel egy kat. hold erdőterület esik. Normális állapotok között tehát, midőn egy hold erdőtől átlag 2 köbméter állandó fatermést lehet várni, nemesak saját faszükségletünket fedezhetnők hosszú időkön át, de addig, míg a népesség s ezzel kapcsolatban a hazai ipar jóval magasabb fejlettségi fokot el nem ér, a külföldnek is jelentékeny mennyiséget juttathatnának.

Nagy baj volt azonban, hogy erdeinknek ezen megmaradt része sem volt már normális állapotban a hetvenes évek végén.

A terület egy része, mint már említém, letarolva, beerdősítetlenül állott, egy más nagy részét pedig átszállás és folytonos legeltetés által kiritkított csenevész erdők képezték, melyekben az értékes fanemekből csak a gyengébbje maradt meg, a jó anyag helyét pedig cserjék és érték-

telen fanemek foglalták el. Így csak maga a nyír több mint 300.000 holdat foglalt el már 1880-ban.

Hogy milyen arányban állottak ezek a beerdősítetlen és elrongált részek a közlekedési vonalaktól távolabb eső helyeken többé-kevésbé érintetlenül maradt jobb erdőkkel, azt az újabban gyűjtött statisztikai adatok alapján sem lehet pontosan kimutatni. De hogy például a letarolt területek nem lehettek jelentéktelenek, azt már az az egy tény is bizonyítja, a mit már említettem, hogy t. i. a leggondosabb kezelésben részesített állami erdőknél is kerek számban 100.000 kat. hold állott 1881-ben beerdősítetlenül; a legeltetés által megrongált és kigyérített erdőkről pedig ma is felvilágosítást nyújthatnak az előhegységekben elterülő községi és urbéri erdők s azok az alföldi fa csoportok, melyek az erdőkhöz számíttatnak ugyan, de csak távolról látszanak erdőnek, ha közelükbe jut az ember, eltűnnek a szem elől, mint a puszták délibábja.

Általában erdeink tulnyomó részénél sem a talaj, sem a fatermeléshez szükséges másik tényező, a fatőke nem volt már normális állapotban a 70-es évek végén. A fatőkéből, mely az erdőtalaj termőképességéhez képest várható évi fatermés előállításához okvetlenül szükséges, egészben véve azt lehet mondani, egy harmadrész hiányzott, úgy, hogy ehhez képest erdeink évi fatermését is legfeljebb 1.6 köbméterre lehet számítani holdanként.

És a mi még e hiánynál is nagyobb baj volt, nem voltak megfelelő arányban képviselve e fatőkében azon szabályos korfokozatok sem, melyek az erdőgazdaságban a rendszeres fatermeléshez szükségesek.

Ez a két körülmény már magában is eléggé jellemzi azokat az állapotokat, melyek az erdőtörvény életbelépése idejében fenállottak, s bő felvilágosítást ad azokról a nehéz-

ségekről is, melyekkel az erdőgazdaságnak a későbbi években megküzdeni kellett.

A termeléshez szükséges fatőke említett fogyatékosága például azt parancsolta volna, hogy a hiány szigorú takarékossgal minél előbb helyrepótoltassék.

Ámde az erdők állapota s különösen a korosztályok kedvezőtlen aránya, ezt az észszerű takarékossgot sok tekintetben lehetetlenné tette.

A kiritkult, beteges erdőket alig lehetett volna különben is sokáig fentartani, a talaj termőképességének biztosítása pedig sokszor egyenesen meg is követelte, hogy a maradványok mielőbb eltávolitassanak s a terület szakszerűen újból beerdősíttessék.

De nem lehetett kár nélkül fentartani sok helyen a jó és ép erdőket sem, mert nagyobbára vágatási korukon túl voltak, sőt itt-ott már pusztulásnak is indultak, mint például Szlavonia híres tölgyeseinek értékes maradványai, melyeket, hogy értéküket ne veszítsék, gyorsított kihasználás alá kellett venni.

Egyébiránt a fatőke-hiány maga sem volt minden erdőnél egyformán észlelhető, sőt az erdőknek mintegy ötöd-résznél, azoknál tudniillik, melyek a megelőző időkben még nem voltak feltárva, fölösleg is volt a fakészletben, melynek piacra vitelét szintén nem lehetett megakadályozni.

Szóval az a kényszerhelyzet állott be, hogy daczára a fatőkében mutatkozó hiánynak, a fatermelést sok helyen nemcsak megszorítani nem lehetett, de néha még el is kellett rendelni a maradványok gyorsított kihasználását.

Ez a körülmény magyarázza meg aztán azt a különben feltűnő és az előbb mondottak után alig megérthető jelenséget, hogy fatermelésünkben az erdőtörvény életbelépeése után az ennek alapján fogantatba vett szigorú ellen-

őrzése daczára sem mutatkozott észrevehető visszaesés. Faszükségről ép oly kevésbé volt szó a nyolczvanas években is, mint előbb s kivitelünk sem szállott alább az előbbihez képest. Sőt a forgalmi statisztika adatai szerint kivitelünk a nyolczvanas években is emelkedett.

Mig ugyanis kivitelünk az 1882—1885. évek alatt átlagosan 6,281.000 métermázsára ment s kerekszámban 27,579.000 frtot képviselt, addig az utolsó négy év alatt már 6,402.000 métermázsára emelkedett, értéke pedig 28,750.000 frtra rugott. Kivitelünk tehát anyagban 1.8%-kal, értékben pedig 4%-kal emelkedett.

Ez az emelkedés azonban, mint az előbbiekből is következik, csak igen kis mértékben lehetett a természetes fejlődésnek, t. i. az erdők belterjesebb, gazdaságosabb kihasználásának a következménye; lényegében annak a kényszerhelyzetnek volt a kifolyása, melyről szólottam, s a mely tényleg lehetetlenné tette, hogy a fatermelés a különben kívánatos korlátok közé szoríttassék.

A belterjesebb kihasználásnak már csak azért sem lehet tulajdonítani e látszólag kedvező jelenséget, mert arra, hogy az erdőgazdaság hazánkban az erdőtörvény hatása alatt egyszerre a belterjes és okszerű kezelésre térjen át, az erdők előbb leírt állapotán kívül sok más körülmény miatt sem lehetett számítani.

Már maga a fogyasztás módja s annak elkényeztetett igényei sem voltak olyanok, hogy az erdők kihasználásánál gyökeresebb változtatásokat lehetett volna behozni.

Miután a hetvenes évek végeig a piacz mindig bőven el volt látva válogatott első rendű anyaggal, a fogyasztás valóságos pazarlással volt összekötve, nemcsak a mennyiség, de a minőség tekintetében is. Az alárendeltebb választékoknak, hulladékoknak alig volt ára, azt a jelentékeny mennyi-

ségü vékonyabb anyagot pedig, mely a középkoru és fiatalabb erdőkben fölös mennyiségben előfordult, s melyet magának az erdőnek fejlődése érdekében ki kellett volna szálalni, a hetvenes évek folyamán, sőt még később is egyáltalában nem lehetett értékesíteni. E miatt aztán természetesen maga az erdészeti technikája sem fejlődhetett úgy ki, a mint azt a belterjesebb erdőkezelés megkívánja. Annál kevésbé, mert a hetvenes évek végeig az ehhez szükséges befektetésekre sem sok telt az erdő csekély jövedelméből; még a nagyobb rendezettebb uradalmakban sem, hol tulajdonképen csak a már meglevő berendezéseknek fokozatos fejlesztéséről volt szó; annál kevésbé tehát ott, hol az erdőt először kellett feltárni. De az államot és egyes nagy uradalmakat leszámítva, a többi birtokosok nem is gondoltak arra, hogy gazdaságukat tervszerűen berendezzék, s a termelés és kiszállítás eszközeivel kellően ellássák. A legtöbben azt és annyit adtak el erdejükből, a mennyire ajánlatot kaptak és onnan, a hol kérték, a vevőre bizván, hogy a megvásárolt erdő termékeit, úgy, amint tudja, kiszállítsa. A vevők aztán, ha kikerülhetetlen volt, gondoskodtak ugyan az elkerülhetetlenül szükséges befektetésekről, de természetesen ideiglenes jellegű berendezésekkel, melyek csak addig tartottak, míg a szerződések lejártak.

Arra alig gondolt a birtokosok közül valaki, hogy az ilyen hevenyészett berendezések, melyek a gazdaságnak sok esetben semmi hasznára sem váltak, nekik ép oly drága pénzbe kerültek, mintha azokat tervszerűen és tartósan maguk készítették volna, valamint nem gondoltak arra sem, hogy erdejük az ilyen favásárlók kezéből egészen más állapotban jut vissza az ő kezükbe, mint abban az esetben, ha a kihasználást rendszeres terv szerint, rövid

idő alatt s kellő figyelemmel arra, hogy az erdő felujulása veszélyeztetve ne legyen, maguk házilag eszközölték volna.

Erdeink tehát ily módon, kevés kivétellel felszereltelebbül jutottak át az új korszakba, hogy sem az erdőgazdaság gyorsan belterjesebbé válhatott volna.

E mellett a tervszerűtlen eljárás, melyet a megelőző időkben az értékesítésnél követtek, gátlólag hatott a fakeskedelemre is, mely daczára annak, hogy az erdőknek legértékesebb és legkedvezőbb fekvésű részei kerültek eladás alá s az eladott erdők minden tekintetben kitűnő minőségű, versenyképes anyagot szolgáltatottak, mégis kevés fejlődést mutatott. Adás-vétel s kisebb-nagyobb üzletkötés volt elég a közlekedési eszközök közelében mindenütt, de állandó gyökeret a fakeskedelem mégis csak azokon a vonalokon vert, melyeken az állami és azon nagyobb uradalmi erdők feküdtek, melyek rendszeres kezelésben részesültek és állandó tartamos termelésre voltak berendezve. Az ilyen helyeken, mint például Liptóban, Árvában, a Garam mentén, Máramarosban stb. egy időben egészen egészséges viszonyok állottak be, a mennyiben egy egész kereskedői osztály támadt, mely mind több és több szakszerűséget fejtett ki a faüzlet terén. Az 1873-iki válság után azonban itt is visszaesés állott be, főleg midőn a terhes üzleti viszonyok következtében az erdők jövedelme nemcsak alábbszállott, de a kisebb részletekben való eladás mellett bizonytalanná is vált, úgy hogy a biztos és állandó évi rendes bevételeket a nagyobb birtokosok is csak úgy vélték maguknak biztosíthatni, ha erdeik termését hosszabb időre nagyobb vállalkozóknak adták el. Így járt el maga az állam is s ennek aztán az lett a következménye, hogy a kisebb tőkével bíró kereskedők másutt keresve foglalkozást, néhány nagyobb vállalkozónak adták át a tért, minek ugyan volt haszna is,

a mennyiben nagyobb fakereskedők értékesebb fatermékeinknek a külföldre is utat nyitottak, de a közép és kisebb kereskedők számának a megapadása azért úgy az erdőbirtokosoknak mint a fakereskedelemnek hátrányára vált.

A többi erdőbirtokosoknak fentebb említett kisebb-nagyobb alkalmi faeladásai pedig egyáltalában nem nyújtottak biztos alapot a fakereskedelem kifejlődésére. A milyen számitás nélküli volt ilyen esetekben az eladás, épen olyan volt rendszerint a vétel is.

A nagyobb tőkével bíró vállalkozók első sorban arra törekedtek, hogy a váratlanul kínálkozó alkalmat sehol el ne szalasszák, hogy kéz alatt és olcsó árakon minél több eladás alá kerülő erdőt megszerezzenek. Arra azonban, hogy a megszerzett erdők fakészletét lehetőségig jól kihasználják s hogy termékeiknek biztos és állandó piacot szerezzenek, nem sok gondot fordítottak. Készleteiket vagy aránytalanul felhalmozták, vagy egészen könnyű szerrel adták át olyan közvetítőknek, kik sokszor csak hitelbe, vagy bizományba fogadhatták el az üzleti erejüket sokszorosan meghaladó készleteket.

A kisebb tőke, még ha üzleti képzettséggel is társult, kevés tért nyert a közvetlen vállalkozásra, mert a favásárlás, a termelés és szállítás kötelezettségével lévén összekötve, az alacsony faárak mellett is aránylag nagy üzleti befektetést igényelt, s ennélfogva vagy tartózkodóvá vált, vagy üzérkedésekbe bocsátkozott.

Ily módon, daczára a sok erdőeladásnak, fakereskedelmünk sem tudott a hetvenes évek végéig egészen szilárd alapra helyezkedni s a hol megvetette is a lábát, nem érte el a szakszerűségnek és a biztosságnak azt a fokát, a milyennel rendezettebb gazdasági viszonyok között birnia

kell s a melylyel, visszahatólag, az erdőgazdaságra is erősebb fejlesztő hatást gyakorolhatott volna.

S végül, a mi szintén lehetetlenné tette azt, hogy állapotaink azonnal kedvezőbbre változzanak, nem volt az ország kellően ellátva szakemberekkel sem, maguk a birtokosok pedig kevés kivétellel nem birtak azzal a tájékozottsággal, a mi az erdőgazdaság vezetéséhez feltétlenül szükséges volt. Szakembert hazánkban az erdőtörvény életbelépése előtt, az államon kívül általában csak néhány nagyobb uradalom alkalmazott gazdaságának vezetésére, sőt azok közül is, a kik ezt az áldozatot meghozták, többen inkább a vadászat kedvéért tették s a személyek megválasztásánál több súlyt helyeztek a vadászatban való jártasságra, mint az erdészeti szakképzettségre. A többi birtokosoknál még az is a ritkaságok közé tartozott, ha nagyobb faeladásaiknál kivételesen szakemberek véleményét is meghallgatták.

Pedig a szakemberek nálunk sokkal kevésbé voltak nélkülözhetők, mint például Németországban, hol az erdészeti ismeretek ebben az időben már egészen a nép alsóbb rétegéig el voltak terjedve s a birtokosok is legalább annyi tájékozással birtak az erdőgazdasági teendők felől, mint például a mi birtokosaink a mezőgazdasági teendők körül. Sőt Németországban az sem tartozott épen a ritkaságok közé, hogy egyes birtokosok egyéb tanulmányaik mellett az erdészeti tudományokban is képezték magukat. Nálunk ellenben minderre kevés volt még a fogékonyság, úgy, hogy még az anyagi érdekeket legközvetlenebbül érintő kérdésekkel is többnyire csak néhány szakember foglalkozott ebben az időben.

Alakult ugyan már az ötvenes évek elején egy egyesület, melynek az lett volna a célja, hogy az erdészeti ismereteket lehető széles körben terjessze s az erdőgazda-

sági érdekek ápolására lassanként magát a birtokos osztályt is megnyerje. De miként az 1852. évi osztrák erdőtörvénynek, ennek a külföldről betelepített szakemberek által alakított idegen nyelvű egyletnek is az lett a sorsa, hogy nem tudott maga iránt rokonszenvet kelteni, sem a közvetlenül érdekelt erdőbirtokos osztályban, sem a közvetve érdekelt értelmiségnél. Sőt idegen minták után induló működésével még magukat a szakembereket sem tudta kielégíteni, úgy, hogy ezek a hatvanas évektől kezdve inkább a sajtó útján és az országos magyar gazdasági egyesület kebelében igyekeztek figyelmet kelteni az erdők elhanyagolt állapotai iránt.

Maga az ugynevezett magyar erdészeti egylet 16 évi fennállása alatt még azt sem tudta elérni, hogy a hatóságok legalább az erdei kihágásokkal szemben erélyesebb fellépést tanusítsanak. A helytartótanácsnak a hatvanas évek elején és közepén kibocsátott körrendeletei legalább arról tanuskodnak, hogy erdeinket ezen időszak alatt nemcsak a birtokosok maguk részesítették felette mostoha bánásmódban, hanem a jogosulatlan lakosság is folyvást kiméltetlenül pusztította.

Az országos erdészeti egyesület, mely 1866. végén az előbb említett egylet helyébe lépett, már több rokonszenvre talált a közönség körében s megvetve a magyar erdészeti irodalom alapját, ezen az uton és az ország különböző részeiben tartott gyűléseivel évről-évre szélesebb körben ébresztett figyelmet azon közgazdasági érdek iránt, melyek az erdők fentartásához s okszerű kezeléséhez fűződnek s nagy érdeme különösen, hogy az 1879: évi XXXI. törvénycikk megalkotásának nem csak az útjait egyengette, hanem annak előkészítésében is tevékeny részt vett.

A birtokos osztályt azonban ez a hazafias egyesület sem volt képes teljesen megnyerni törekvéseinek. Anyagi erejének megszilárdításához ugyan hozzájárultak pénzáldozataikkal sokan, de munkásságában, egy-kettő kivételével, alig vett részt közülök valaki, s megtörtént, hogy midőn a hetvenes évek vége felé már mindenki teljesen át volt hatva azon eszmék helyessége és szükségessége által, melyeket az egyesület hirdetett, ép a legközvetlenebbül érdekelt fél, a birtokos osztály nem sietett tömeges csatlakozásával sulyt kölcsönözni a mozgalomnak.

Valóban érthetetlen lett volna ez a jelenség, ha nem szolgáltatott volna hozzá bő magyarázatot az a kedvezőtlen helyzet, melybe az erdőgazdaság akkor már bele jutott s a mely már tényleg sulyosabb volt, hogy sem a birtokos osztály aggodalom nélkül gondolhatott volna az áldozatokra, melyekkel a bajok orvoslása jární fog. Tudták és érezték még az erdők sorsával legkevesebbet törődő községek és urbéresek is, hogy az eddigi rendszertelen gazdálkodást az ország kára nélkül tovább folytatni nem lehet, de egyzsersmind azt is jól tudták, hogy a hibákat, melyeknek elkövetésében többé-kevésbé mind részesek voltak, a maguk részéről csak nehezen s pillanatnyi érdekeikkel szemben áldozatokkal hozhatják helyre; nem tiltakoztak tehát a mások által sürgetett új erdőtörvény megalkotása ellen, de nem is siettették létrejövetelét.

A törvény azonban 1879-ben még is létrejött; előkészítése ugyan sokáig elhuzódott, mert az első javaslat már 1868-ban készen volt s 1878-ban a törvényhozáshoz is be volt terjesztve, tárgyalás alá azonban 1879-ben került s a kész törvény csak 1880. július elsején lépett életbe. A késedelem azonban — bár az előbb vázolt helyzet szempontjából kívánatos lett volna, hogy a törvényhozás jóval

előbb megoldja feladatát, — magának a törvénynek csak javára vált, mert az első javaslat újabb és újabb tárgyalásokon menvén keresztül, mire törvénynyé vált oly tökéletes szerkezetet nyert, hogy a magyar törvényhozásnak ma is egyik legjobb alkotását képezi.

A Szeged-vidéki homokterületek erdősítéséről.

Irta: Kiss Ferencz m. kir. főerdész.

II.

Közleményem első részében a megengedhető s másrészt szükséges részletességgel igyekeztem hű képet nyújtani a Szeged-vidéki homokterületekről. Leírtam a homok általános tulajdonságait összefüggésben az előforduló terepviszonyok tárgyalásával; majd a homoki, természetesen megtelepedett vagy mesterséges ültetésből maradt fák s egyéb növények felsorolása közben megkíséreltem felderíteni azt az összefüggést, ami a különféle terepviszonyok keletkezése s az ott jellegzetesen előforduló növényzet tenyészlata között kétségtelenül meg van.

A talajbecslésről és illetőleg az ültetésre való fanemeknek megválasztásáról, valamint az erdősítésre szánt terület talajának előzetes megmunkálásáról is elmondtam a szükségeseket, úgy, hogy most már áttérhetek a tulajdonképeni erdősítési munkálatok tárgyalására.

Az erdősítés. Az ültetést leginkább ősszel végezzük, mert ilyenkor legtöbb idő van rá, másrészt, mert az őszi folyamán esetleg be nem végzett erdősítés a következő tavaszon még befejezhető a nélkül, hogy egy tenyész évadot elveszítsenénk. Az őszi ültetés azért előnyösebb,